

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

НОВ ЮБИЛЕЕН СБОРНИК И НОВИ НАДЕЖДИ ЗА БЪЛГАРИСТИКАТА

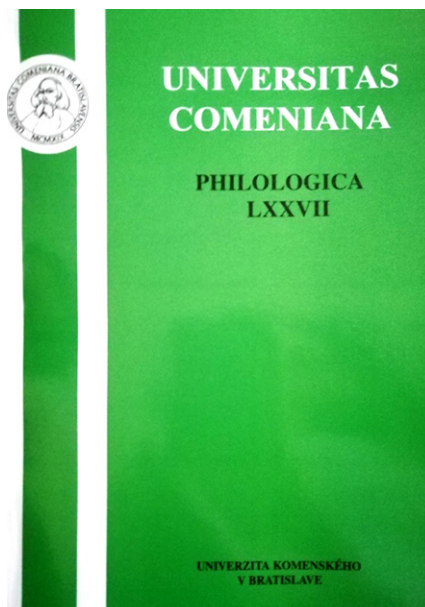
Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica LXXVII.
Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. 453 s. ISBN 978-80-223-4639-9.
Editor: Saša Vojtechová Poklač. Reviewers: prof. Magdalena Kostova-Panajotova,
PhD., prof. PhDr. Miloslav Vojtech, PhD.

Миглена Михайлова-Паланска
Университет „Коменски“ – Братислава

Въпреки обсъжданите напоследък тревожни прогнози за състоянието на славистиката и в частност на българистиката по света, в една малка Братислава се ражда надеждата, че за тях има бъдеще. През академичната 2018/2019 година Философският факултет на Университета „Коменски“ отвори вратите си за 12 студенти, които са избрали българския език и култура за своя първа специалност. Не по-малък е броят на желаещите да следват полски, словенски, сръбски или хърватски език, които също се изучават в Катедрата по славянски филологии.

Едва ли изборът на всички студенти обаче е бил спонтанен, както самите те по-късно споделят. До голяма степен заслугата е на дългогодишната ръководителка на Катедрата проф. д-р Мария Добрикова. Заедно с колегите си тя редовно посещава елитни словашки гимназии, където неподправено запознава бъдещите студенти със специалността и убедително събужда техния интерес.

Името на проф. Мария Добрикова е добре познато в славистичните среди. След като завършва словашки и български език в Университета „Ко-

менски“, там тя започва да гради своята преподавателска и научна кариера. През 1996 г. защитава докторска дисертация на тема *Minimálne frazémy v slovenčine a bulharčine*, а през 2008 г. се хабилитира с монографията си *Vlastné meno ako komponent slovenských a bulharských frazém (na pozadí asymetrie frazeologických koncepcií)*. Освен теоретически и практически курсове по български език, литература и превод проф. Добрикова води и курсове по фразеология и български реалии, които се радват на висока посещаемост на студенти от целия факултет. За нуждите на обучението по български език издава помагалата *Prekladateľské cvičenia z bulharčiny. Texty z oblasti spoločenských, humanitných a prírodných vied* (2016) и *Gramatické cvičenia z bulharčiny* (2017), а в съавторство с Маринела Вълчанова – и учебника *Základy bulharčiny. Teória a prax* (2002, 2016). За приноса към развитието на българистиката са ѝ присъдени награди от Българската академия на науките и от Министерството на културата на Република България. Активно участва в редица научни организации и комисии, член е на редакционната колегия на списания като *Български език и литература* и *Slavica Slovaca*.

Научните интереси на проф. М. Добрикова са главно в областта на славянската фразеология, лексикографията, критиката на художествения превод и историята на българистиката в Словакия, на които тя посвещава около 150 публикации. В над половината от тях се разглеждат езикови и литературни проблеми в съпоставителен словашко-български аспект: „Собственото име във фразеологията – конкретизация versus индивидуализация“ (2005), *O slovenskej a bulharskej frazeologickej koncepcii* (2008), „Българистика с прозорец към Дунава“ (2013), *Etnokultúrny status ľudových aerofónov v bulharskej a slovenskej frazeológii* (2014), *Translation of fiction as a specific form of Bulgarian-Slovak intercultural communication* (2018) и др.

Заслужаващи вниманието международни конференции и последвалата ги научна продукция са резултат от успешно ръководените от нея проекти. В рамките на последния проект *Percepcia nadprirodzena v jazykoch a kultúrach Slovanov s akcentom na západoslovanský a južnoslovanský areál* през април 2019 г. се проведе конференция с над 60 участници от Европа и Азия.

По същото време в университетската поредица *Philologica* излезе от печат юбилейният сборник, посветен на шейсетата годишнина на проф. Мария Добрикова. В него са публикувани материалите от конференцията *Slovanské jazyky, literatúry a kultúry v kontaktoch*, организирана от Катедрата по славянски филологии в чест на юбилярката, в която вземат участие нейни колеги от България, Литва, Полша, Русия, Словакия, Унгария, Хърватия, Чехия и др. Статиите са обособени в три раздела – общо и сравни-

телно езикознание, фразеология и лингвокултурология, литература и художествен превод. Със сигурност всяка една от тях заслужава внимание, но поради големия им брой ще проследим само българското участие.

На произхода на думата *душа* и нейната употреба е посветена статията на Камен Михайлов „Семантичните парадигми на думата „душа“ в славянски езиков контекст“ (с. 23 – 32). В словоформите на думата се откриват и положителни (*задушевно, душевност*), и отрицателни (*задушливо, душевадно*) значения, като *задушница* се явява „своеобразно пресечно“, представящо чувствата страх и успокоение, тъга и радост. Еквивалентни употреби на *душа* се наблюдават на фразеологично равнище в няколко езика – *sub vultu* (латински), *дълбоко в душата* (български), *в глубине души* (руски), *v hloubi duše* (чешки). В предложената класификация на опорния член *душа* с оглед на различните му функции в езика се определят следните групи: номинативна (*божествена душа, грешна душа*); характеризиреща (*нежна душа, подла душа*); фактическа (*Хайде, душа, да пием по кафе*); деривативна (*удушвам, задушавам*).

В началото на статията си „*Истинско кафе изживяване* или за разширяването на употребата на съположени съществителни“ (с. 95 – 102) Людмила Кирова прави обзор на разгледаните досега от нея особености на заети терминологични словосъчетания със съположени съществителни, първото от които пояснява второто като предпоставено определение (*хард диск, имейл адрес*) и изтъква механизма на тяхното адаптиране в българския език. Базирайки се на схващанията на Филмор и Рупенхофер за фрейма, авторката заключава, че различни предикати задействат различни като тип фреймови елементи. Често срещани са случаите на съположени съществителни с определение домашна дума, характерни за рекламни текстове. Например в словосъчетанията *грил компанията, грил настроението, грил етикетът* думата *грил* активизира различни ситуации, които възприемащият свързва с нея – *правя грил, ям грил, купувам грил* и др.

„Въпросът за „чистотата“ на българския език в началото на ХХІ век“ (с. 120 – 128) е проследен от Маринела Младенова чрез различните погледи на езиковеди, журналисти, блогъри и анонимни читатели. Според авторката се открояват два подхода към проблема – лингвистичен, който подкрепя тезата, че обогатяването на речниковия фонд (в това число и със заемки) не е заплаха за идентичността на езика, и социолингвистичен, в който се намесва влиянието на обществото и глобализацията и се формулират конкретни заплахи (напр. замяната на кирилската графика с латинската в надписи и реклами). Коментират се реакциите на езиковедската общност относно приемането на закон за българския език. Немалка е ролята на медиите за изграждането на гражданска позиция по езиковите въпроси, като нагласите варират от умерени, т.е. споделят преобладаващото схващане, че

езикът е динамичен и сам определя какво му е нужно, до емоционални – „езиково самоубийство“, причинено от „всевластието на чуждицата“.

Част от тези въпроси се обсъждат от Лилия Манолова във „Феноменът езикова глобализация и проблемите на съвременния български език“ (с. 129 – 135). Авторката припомня за руското и съветското влияние върху българския език през Възраждането и социализма и акцентира върху англицизирането на езика след промените през 1989 г. и възникналата „специфична диглосия“ след приемането на България в ЕС. В резултат от това се наблюдават явления като: надписи на латиница, дискусии за и против кирилицата, създаване на англоезична литература от български писатели. Умерено оптимистичната прогноза на Л. Манолова за българския език го поставя в равноправно отношение спрямо останалите езици.

Статията на Анастасия Петрова „Архетипните символи, лингвокреативното мислене и езикът“ (с. 171 – 179) провокира размисъл върху проблема за архетипите, когнитивните процеси и езика като техен продукт. Въз основа на представената парадигма на фразеологизма *лапам мухите* в отделни славянски, балкански и романски езици авторката прави следните обобщения: наличие на силно изразено сходство в семантичния развой и сходно интерпретиране на конотацията в значението на всеки компонент. На базата на редица примери се разкрива семиотичният механизъм на митологичната мотивация на *лапнимуха*, *лапам мухи* и под.

В статията си „Фразеологични калки в икономическата лексика (върху български и словашки материал)“ (с. 280 – 287) Диана Иванова показва, че образността е съществена характеристика на икономическата лексика. В представената класификация се разграничават: пълни точни калки (*бичи флаг*/*býčia vlajka* (Bullish Flag)); пълни неточни калки (*мечи клин*/*medvedi klin* (Rising Wedge)); точни полукалки (*бичи тренд* (Bullish trend)); неточни полукалки (*възходящ тренд*/*vzostupný, rastúci, up trend* (Bullish trend/Downtrend)) и др. Представените примери доказват, че изходен е английският език и заемането се осъществява най-често чрез калкиране. В българския и словашкия език фразеологичните калки влизат както в синонимни, така и в контекстуални омонимни отношения.

В „Рецептивни модели на съвременната българска литература в превод на славянски езици“ (с. 374 – 384) Ани Бурова обяснява причините за възникналия през 90-те години на XX век дисконтинуитет по отношение на превода на българската литература и преодоляването му в началото на настоящия век. Оказва се, че през последното десетилетие за превод се предпочитат творби на автори, навлезли в литературата след 1989 г., като прозата доминира над поезията. Сред писателите се нареждат имената на Георги Господинов, Алек Попов, Теодора Димова, Захари Карабашлиев, Милен Русков и др. Въпреки че съвременната българска литература

е вписвана от критиците в представата за „малка“ литература, тя често е коментирана в контекста на разпознаваема проблематика, произтичаща от близостта в историческия и културния опит.

Като продължение на предишната тема се явява публикацията на Славея Димитрова „Симптоми на отсъствието (преводна и критическа рецепция на словашката литература в България и на българската литература в Словакия след 1989 г.“ (с. 385 – 391). От първоначалната стагнация, когато за период от седем години са преведени две словашки книги на български, постепенно интересът се засилва. Остава обаче усещането за хаотичност в подбора на текстовете и съмненията относно качествата на самия превод. Като още по-необнадеждаваща е определена ситуацията на българската преводна литература в Словакия. Една от вероятните причини авторката вижда във възможността словаците да четат книги на чешки, сред които са преводите на Г. Господинов и А. Попов.

На един от поставените по-горе проблеми за качеството на превода отделя специално внимание Радост Железарова в „Особености и трудности в превода на художествени текстове от словашки на български език“ (с. 401 – 408). Изследването ѝ се базира върху преводите на двама съвременни словашки автори (М. Хорецки и Я. Бенъова) и показва наличието на интерференция от словашкия към българския език както на граматично, така и на лексикално равнище. С конкретни примери от текста на произведенията са показани неточностите при превода, например *заплати* вместо *изплати*; *чаща с вино* вм. *чаща вино*; *взела таблетка* вм. *взела хапче*; *под перината* вм. *под завивката, одеялото* и под.

В статията си *Heterotopia pracovného tábora (na základe románov Tábor padlých žien* Antona Baláža a *Tichý biely Dunaj* Atanasa Lipčeva) (с. 439 – 445) Татяна Ичевска анализира два съвременни романа – словашкия *Tábor padlých žien* от А. Балаж и „Тихият бял Дунав“ от А. Липчев. И в двете произведения, опирайки се на богат документален и исторически материал, авторите разказват за трудовите лагери през социализма. Ако в словашкия роман доминира иронията, в българския натуралистичното описание е съпроводено от чувствата на омраза и гняв. Чрез предложения от авторите модел на социалистическа хетеротопия трудовият лагер е представен като място за политическо и идеологическо превъзпитаване.

Отделни въпроси, свързани с българския език, се проследяват в статиите на чуждестранни езиковеди и българисти като Мария Кошкова – *Príbuzenská terminológia vo frazeológii* (на bulharskom a slovenskom materiáli), Павел Крейчи – *Exotické toponymické komponenty ve frazeológii* (на materiálu češtiny, chorvatštiny a bulharštiny), Елена Крейчова – *Mezijazyková interference v slovanském diskurzu a její projevy na morfológické úrovni*, и Кристина Менхарт – „Зеленчуците във фразеологията на българите и унгарците“.

Оставаме с надеждата, че традициите на българистиката в Университета „Коменски“ в Братислава, поставени преди около век, ще продължат да се развиват. Надяваме се, че в лицето на проф. д-р Мария Добрикова българистиката винаги ще има верен съмишленик и приятел.

NEW JUBILEE COLLECTION AND NEW HOPES FOR BULGARIAN STUDIES

✉ **Dr. Miglena Mihaylova-Palanska**

Lector in Bulgarian Language, Literature and Culture

Department of Slavic Studies

Faculty of Arts

Comenius University

Bratislava, Slovakia

E-mail: miglena.m@gmail.com